

Kortanalys 5/2017

Intagnas brott under påföljden

Innehåll

Innehåll	4
Inledning	6
Begränsade förutsättningar att begå brott	6
Tidigare kartläggningar avser oftast vissa brottstyper	7
Syfte och frågeställningar	7
Metod	8
Kartläggningen baseras på register	8
Brottsdatum jämfördes med påföljdens början och slut	10
Brottsligheten kan både under- och överskattas	10
Brottstyp, påföljd och andra åtgärder	12
Lagförda brott	12
Narkotikabrott vanligast bland lagförda brott	12
Fängelse är den vanligaste påföljden	13
Registrerad misskötsamhet som indikerar brott	14
Misskötsamheten ofta narkotikarelaterad	15
Leder oftast till varning	16
De intagnas bakgrund	18
Oftast män som lagförs på nytt	18
Yngre är överrepresenterade	18
Flest avtjänade påföljden för narkotikabrott	19
Längre strafftider	19
Vanligt med tidigare kriminalvårdspåföljd	20
Utvecklingen av brott begångna under anstaltspåföljden	22
Halvering av lagförda personer 2007–2015	22
Fler registrerades för misskötsamhet 2012–2016	25
Avslutande diskussion	28
Referenser	30
Bilaga	32

URN: NBN: SE: BRA-740
© Brottsförebyggande rådet 2017

Författare: Elisabeth Nordén
Vetenskaplig granskning: Forskare Lena Roxell, Stockholms universitet
Omslagsillustration: Susanne Engman
Produktion: Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08-527 58 400, fax 08-411 90 75, e-post info@bra.se, www.bra.se

Denna kortanalys kan laddas ner från Brås webbplats www.bra.se

Sammanfattning

En ambition med fängelse är så kallad inkapacitering, det vill säga att förhindra personer från att fortsätta begå brott under den tid som de avtjänar straffet. Det är alltså av intresse att känna till i vilken utsträckning fängelsedomda fortsätter att begå brott under påföljden, vilka brott det rör sig om och hur utvecklingen ser ut. Den här rapportens syfte är därför att kartlägga intagnas brottslighet under påföljden.

Intagna har ofta begränsad kontakt med omvärlden. Om de fortsätter att begå brott under påföljden är det därför ofta personal och andra intagna som drabbas. Men också det omgivande samhället kan drabbas, främst i samband med att intagna befinner sig utanför anstalt, till exempel för permission.

Tre procent lagfördes för brott begångna under anstaltspåföljden

Mellan 2007 och 2016 lagfördes 3,2 procent av de intagna för brott som begicks under påföljden. Totalt lagfördes de för 4 546 brott. I genomsnitt 2,3 brott per person. Helst skulle inga intagna begå brott under påföljden. Andelen fängelsedomda som återfaller i brott efter frigivning är dock jämförelsevis betydligt högre. Intagna som lagfördes för nya brott under påföljden var oftare unga män med tidigare frihetsberövande påföljd och över ett års strafftid.

Det vanligaste brottet som intagna lagfördes för var brott mot narkotikastraff- eller smugglingslagen (24 %), som oftast bestod av ringa narkotikabrott. Näst vanligast var hot och våld (17 %). Tredje vanligast var brott mot trafikbrottslagen (15 %), där olovlig körning och rattfylleri tillsammans stod för majoriteten av brotten. Intagna kan till exempel ha begått trafikbrott i samband med rymning eller när de vistades utanför anstalt för permission.

Vanligast att brottet ledde till en ny fängelsedom

Vanligast var att lagföringar för brott begångna under anstaltspåföljden ledde till ett nytt fängelsestraff (43 %). Därefter bestod flest lagföringar av åtalsunderlåtelse (25 %). Den vanligaste anledningen till åtalsunderlåtelse var att personen begått annat brott och att påföljden för det ansågs tillräckligt för att omfatta det nya brottet. Det kunde till exempel innebära att en ny dom förväntades medföra att det pågående fängelsestraffet också skulle avse det nya brottet.

Naturligtvis finns det skillnader i påföljd mellan olika brottskategorier. Fängelse var överlägset vanligast påföljd för brott mot allmänhet och stat, till exempel våld eller hot mot tjänsteman. En stor majoritet av lagföringarna för brott mot liv och hälsa, till exempel misshandel, ledde också till fängelse. Däremot var böter och åtalsunderlåtelse vanligast för brott mot trafikbrottslagen. Åtalsunderlåtelse var också vanligast för brott mot narkotikastraff- eller smugglingslagen.

Misskötsamhet betydligt vanligare än lagföring

Kriminalvården registrerar om intagna bryter mot uttalade regler, så kallad misskötsamhet. Bland intagna 2012–2016 registrerades 21 procent för misskötsamhet som var relaterad till narkotika, dopning, hot, våld eller skadegörelse. Sådan misskötsamhet kan anses indikera brott, men kan också baseras på händelser som inte är kriminaliserade. Liksom för lagförda brott var narkotikarelaterad misskötsamhet vanligast. De bestod oftast av vägran att lämna drogprov, vilket kan handla om att den intagne använt narkotika och vill undvika att testas positivt. Det kan dock även ligga andra motiv bakom, till exempel att det upplevs som integritetskränkande att lämna urinprov. Om vägran att lämna drogprov exkluderas blir andelen som registrerades

för misskötsamhet som indikerar brott 16 procent.

Misskötsamheten ledde oftast till varning

Misskötsamhet som indikerar brott ledde oftast till en varning (84 %). En varning kan i sin tur bedömas som skäl att skjuta upp den villkorliga frigivningen (som annars normalt sker efter två tredjedelar av straffet). Men möjligheten att skjuta upp frigivning på grund av en varning är begränsad när det rör sig om brott. Det beror på risken för dubbelbestraffning, det vill säga att den intagne straffas både internt av Kriminalvården och externt genom ny lagföring. Misskötsamhet relaterad till dopning och narkotika ledde nästan alltid till en varning. Även misskötsamhet för hot eller våld ledde oftast till en varning. Bland misskötsamhet på grund av skadegörelse ledde däremot ungefär hälften till en varning.

Antalet lagförda halverades

Antalet intagna som lagförts för brott begångna under påföljden minskade kraftigt 2007–2013, från 25 till 11 per 1 000 intagna. Lagföring är det sista skedet i rättsprocessen och utvecklingen påverkas därför av faktorer som upptäcktsrisk, anmäl-

ningsbenägenhet, polisens utredningsarbete och domstolarnas bedömning.

Men det är också möjligt att nedgången åtminstone delvis handlar om att det blivit svårare för intagna att begå brott under påföljden, till följd av flera säkerhetshöjande åtgärder. År 2004 inträffade flera uppmärksammade rymningar, vilket var inledningen till ett omfattande flerårigt arbete med att höja säkerheten inom Kriminalvården. Bland annat gav regeringen stora tillskott till Kriminalvården 2005–2007, i syfte att förbättra säkerheten. Säkerhetshöjningen är en rimlig förklaring till att antalet rymningar minskade kraftigt 2007–2013, och kan samtidigt ha gjort det svårare att begå brott under påföljden.

Misskötsamhet på grund av hot och våld ökade från 2013

Däremot minskade vare sig lagföring eller misskötsamhet relaterad till hot och våld. År 2013–2016 ökade tvärtom antalet intagna registrerade för sådan misskötsamhet från 72 till 101 per 1 000 intagna. Ökningen kan handla om att synen på hot och våld förändrats så att fler händelser registreras som misskötsamhet. Men det kan också röra sig om en faktisk ökning av hot och våld.

Inledning

En ambition med fängelse är så kallad inkapacitering, det vill säga att förhindra personer från att fortsätta begå brott under den tid de avtjänar straffet. Det är därför av intresse att kartlägga i vilken utsträckning som fängelsedömda fortsätter att begå brott under påföljden, vilka brott det rör sig om och hur utvecklingen ser ut. Kännedom om detta kan ligga till grund för överväganden om nya åtgärder för att minska brottsligheten. Idag är kunskapen dock begränsad om brott som fängelsedömda begår under själva påföljden.

Begränsade förutsättningar att begå brott

Att intagnas frihet begränsas medför givetvis att det uppstår färre tillfällen att begå brott. Intagna är oftast fysiskt avskurna från omvärlden. En stor majoritet av anstaltsplatserna finns på slutna anstalter¹ (Kriminalvården 2017a). Ett antal säkerhetsåtgärder vidtas på dessa anstalter, som bland annat kännetecknas av att de omges av rymningshinder, till exempel stängsel eller mur. Vidare får intagna bara ta emot besök från personer som de fått besökstillstånd för. Besökare undersöks i samband med besöket, för att förhindra att de för in narkotika eller annat otillåtet.

Även möjligheten till distanskontakt med omvärlden är kraftigt beskuren på anstalt. Intagna får inte tillgång till internet.² De får bara ringa till telefonnummer med fasta abonnemang som först kontrollerats av Kriminalvården, och den person de vill ringa måste ha samtyckt till kontakt. Brev både till och från intagna kan granskas av personalen.

I och med att intagna alltså generellt har mycket begränsad kontakt med omvärlden är det ofta personal och andra intagna som riskerar att drabbas om en intagen begår brott. Men det finns också tillfällen då intagna kan befinna sig utanför anstalten och därmed skulle kunna begå brott som drabbar det omgivande samhället. För att underlätta intagnas anpassning till samhället kan de nämligen få tillstånd att genom permission vistas utanför anstalt under kort tid. För att permissionen ska beviljas får det inte finnas påtaglig risk för att personen ska begå brott eller missköta sig på annat sätt (fängeslagen [FäL] 10 kap. 1 §). Misskötsamhet innebär att en intagen bryter mot uttalade regler för verkställigheten.

I slutet av fängelsestraffet kan intagna också få större kontakt med omvärlden och stå under mindre kontroll av Kriminalvården via särskilda utslussningsåtgärder. Målet med dessa är att underlätta återanpassningen in i samhället. För att beviljas en särskild utslussningsåtgärd får det inte finnas beaktansvärd risk för att den intagne ska begå brott eller annan allvarlig misskötsamhet. En särskild utslussningsåtgärd kan till exempel bestå av att den intagne får

---

¹ Med slutna anstalter avses här säkerhetsklass 1 och 2.

² Med undantag för att vissa intagna har tillgång till ett distansutbildningsverktyg som gör det möjligt att besöka ett fåtal webbsidor.

tillstånd att vistas utanför anstalten dagtid för att arbeta (FäL 11 kap. 1–5 §§).

Tidigare kartläggningar avser oftast vissa brottstyper

Det har inte gjorts någon bred sammanställning över intagnas brottslighet under pågående påföljd. Däremot finns det kartläggningar av *vissa* typer av brott som kan förekomma under påföljden, framförallt hot och våld mot personal. År 2005 utförde Brå en enkätundersökning i syfte att kartlägga förekomsten av hot, våld och trakasserier mot Kriminalvårdens personal (Brå 2006). Bland kriminalvårdare som arbetat hela året uppgav 36 procent av anstaltspersonalen och 42 procent av häktespersonalen att de någon gång utsatts för hot, trakasserier eller våld. I en senare enkätundersökning om otillåten påverkan framkommer liknande resultat (Brå 2016). År 2015 uppgav 44 procent av de svarande inom Kriminalvården att de utsatts för otillåten påverkan de senaste 18 månaderna. Vanligast var att utsättas för trakasserier eller hot. Ingen enkätundersökning om förekomst av hot och våld mot intagna har hittats.

Förutom ovanstående studier har Brå tidigare kartlagt lagföringar för brott begångna under permission (Brå 2001). Av de 9 331 som frigavs 1998 lagfördes enbart 29 för brott som de begått under permission. I genomsnitt begick de två brott per person och vanligast var tillgreppsbrott. Utöver denna kartläggning hittades inga kartläggningar över brott som drabbar det omgivande samhället.

Sedan 2012 redovisar Kriminalvården årligen antalet rapporterade allvarliga händelser som innebär hot eller våld begångna av intagna. Mellan 2012 och 2016 ökade antalet allvarliga händelser i anstalt och häkte från 312 till 364. Eftersom fångpopulationen samtidigt minskade blir ökningen ännu tydligare om siffrorna justeras för antalet intagna (Kriminalvården 2017b).³

Förutom förekomst av hot och våld rapporterar Kriminalvården i sin årsredovisning också hur ofta misstänkta substanser påträffas i anstalt och häkte. Det händer i samband med visitationer av intagna, deras rum och allmänna utrymmen. År 2016 upptäcktes misstänkta substanser vid 226 tillfällen. Kriminalvården utför även ett stort antal drogtester. Sedan 2010 utförs årligen storskaliga drogscreeningar. I 2016 års drogscreening var 1,5 procent av testerna positiva (Kriminalvården 2017b). Därutöver genomförs drogtester både vid misstanke om narkotikapåverkan och rutinmässigt, till exempel i samband med ankomst till anstalt.

Sammanfattningsvis finns alltså kartläggningar av personalens utsatthet och en äldre undersökning av brott under permission. Vissa uppgifter om narkotikabrott och hot och våld förekommer också i Kriminalvårdens årsredovisning. Däremot finns ingen sammanställning som inkluderar alla brottstyper och som innefattar brott både innanför och utanför anstalt. Det saknas därför en totalbild över brott som fängelsedömda begått när de varit inskrivna i anstalt eller häkte.

Syfte och frågeställningar

Rapportens syfte är att kartlägga intagnas brottslighet under påföljden, oavsett om brottet begåtts i anstalten eller utanför. Det görs med hjälp av följande frågeställningar:

- Vilka brottstyper begår intagna under påföljden?
- Vilken bakgrund har intagna som begår brott under anstaltspåföljden?
- Vilka påföljder eller åtgärder leder brott begångna under anstaltspåföljden till?
- Hur ser utvecklingen ut 2007–2016 av antalet intagna lagförda för brott respektive registrerade för misskötsamhet som indikerar brott?

---

³ Mellan 2012 och 2016 ökade antalet allvarliga händelser av hot eller våld från 51 till 67 per 1 000 intagna i häkte och anstalt. Uträkningen baseras på uppgifter om rapporterade allvarliga händelser och medelbeläggning från Kriminalvårdens årsredovisningar.

Metod

I den här kortanalysen ingår samtliga fängelsedömda som var inskrivna i anstalt någon gång mellan 2007 och 2016 (totalt 63 829 personer). Fängelsedömda som verkställde straffet genom elektronisk fotboja⁴ ingår däremot inte. Uppgifter om påföljdens början och slut jämfördes med data om tiden för brott i deras lagföringar. Därmed gick det att ta fram statistik över lagförda brott som begicks under den tid de avtjänade sitt fängelsestraff. Även tiden i häkte ingick om den fängelsedömda befann sig i häkte innan domen föll. Det beror på att tiden i häkte i så fall räknas som en del av påföljden.⁵ Med påföljdens slutdatum avses här dagen för frigivning från anstalt. Tid som villkorligt frigiven ingår alltså inte i analysen.

Kartläggningen baseras på register

Kriminalvårdens register

Uppgifter om personer inskrivna i anstalt 2007–2016 hämtades från kriminalvårdsregistret (KVR). I datauttaget ingick uppgifter om påföljdens start- och slutdatum, några bakgrundsfaktorer och eventuell misskötsamhet. Registrerad misskötsamhet inhämtades dock enbart för perioden 2012–2016. Det beror på att registreringen enligt Kriminalvården höll låg kvalitet innan dess.

Som tidigare nämnts innebär misskötsamhet att en intagen bryter mot uttalade regler för verkställigheten. Det innefattar både brott mot lagen och mot Kriminalvårdens egna föreskrifter. Det kan till exempel röra sig om våld eller hot mot tjänsteman eller vägran att arbeta. Misskötsamhet kan alltså vara brott, men är ofta inte det. All registrerad misskötsamhet ska utredas. I den här rapporten ingår bara misskötsamhet där utredningen kunde styrka att personen var misskötsam. Kriminalvården utreder även polisanmäld misskötsamhet⁶ och samordnar då sin utredning med förundersökningsledare (Kriminalvården 2015).

Kriminalvården registrerar misskötsamhet i 27 kategorier, varav många inte nödvändigtvis

---

⁴ Enligt lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

⁵ Det är alltså enbart häktningar som ledde till ett fängelsestraff avtjänat på anstalt som ingår i kortanalysen. Om alla inskrivningar i häkte hade ingått skulle det bland annat ha inkluderat häktningar för brott som personen senare frikändes för liksom placeringar på häkte i väntan på utvisning.

⁶ Uppgift om ifall misskötsamheten polisanmäls ingick inte i datauttaget för den här rapporten. Enligt Kriminalvården finns uppgiften dock registrerad på ett sådant sätt att det borde vara möjligt att ta fram statistik, men dess kvalitet behöver först kontrolleras eftersom uppgiften inte tidigare använts i statistikförande syfte.

utgör brott i lagens mening.⁷ I denna rapport har Brå valt ut de kategorier som *indikerar* att brott kan ha skett: befattning med dopningsmedel, befattning med narkotika, positivt urinprov, skadegörelse⁸, våld eller hot mot tjänsteman, våld eller hot mot medintagen. Även andra kategorier kan dock omfatta brottsliga handlingar, exempelvis brott mot knivlagen som kan registreras som ”innehav av otillåtet föremål”. Denna kategori innebär dock sannolikt oftare innehav av föremål som är otillåtna på anstalt men som inte bryter mot lagen, såsom mobiltelefon och i vissa fall cigaretter.

Många intagna återfaller i brott efter frigivning (Brå 2017a) och samma person kan därför ha avtjänat flera anstaltspåföljder under perioden. För intagna med flera verkställigheter baseras bakgrundsstatistiken därför på den första påföljden i perioden.

Antalet personer som var inskrivna i anstalt någon gång under året minskade mellan 2007 och 2016, från 14 181 till 11 999. För att utvecklingen av antalet lagförda eller misskötsamma inte ska påverkas av populationsminskningen baseras den på antalet per 1 000 intagna.

Lagföringsregistret

Uppgifter om intagnas lagföringar 2007–2016 hämtades från lagföringsregistret vid Brå. Uttaget innehöll bland annat uppgifter om brottens start- och slutdatum, lagföringstyp, brottstyp och påföljd.

Statistiken över påföljd för det nya brottet baseras här på huvudbrott begångna under anstaltspåföljden. Med huvudbrott menas det brott i lagföringen som har strängast straff i straffskalan. Avgränsningen till huvudbrott beror på att påföljden främst styrs av huvudbrottet. Därför skulle det bli missvisande att ta fram statistik över påföljd där det aktuella brottet bara är ett bibrott.

En och samma lagföring kan dock innehålla flera brott, varav vissa begångna under anstaltspåföljden och andra i frihet. Om det grövsta brottet begicks i frihet ingår det inte i statistiken över påföljder, som endast omfattar lagföringar där *huvudbrottet* begicks under en anstaltspåföljd. Intagna som enbart hade lagförts för bibrott begångna under påföljden ingår alltså inte. Det innebär att 82 procent av de intagna som lagförts för brott under påföljden kunde ingå i statistiken över påföljder.

Den officiella statistiken över lagförda personer baseras på när brotten *lagfördes*, medan statistiken i denna rapport baseras på när brotten *begicks*. Beskrivningen av utveckling över tid avgränsades dessutom till brott som lagfördes samma år eller året efter, så att sannolikheten att brotten hunnit lagföras blir lika stor oavsett år. Det skulle annars kunna se ut som om det skett en minskning på senare år, när det i själva verket bara handlar om att färre brott hunnit lagföras. Avgränsningen innebär att 2016 inte ingår i statistiken över utvecklingen av lagförda personer, eftersom bara brott som lagfördes samma år i så fall skulle finnas med. Bland brott begångna under anstaltspåföljden lagfördes 85 procent samma år eller året efter.

Den sammantagna utvecklingen redovisas både totalt och uppdelad på kvinnor och män. För utvecklingen av enskilda brottstyper redovisas dock enbart totalen. Det beror på att antalet individer per år annars blir för få.

---

⁷ Kategorierna är: berusning, befattning med beroendeframkallande medel, befattning med dopningsmedel, befattning med narkotika, positivt urinprov, positivt utandningsprov, vägran att lämna drogprov, avvikelser/rymning, rymning/rymningsförsök, rymningsförberedelse, permissionsmissbruk, missköt vistelse enligt 14 § lagen om kriminalvård i anstalt (KvaL), missköt vistelse enligt 37 § KvaL, skadegörelse, våld eller hot mot tjänsteman, våld eller hot mot medintagen, arbetsvägran, kollektiv arbetsnedläggning, annan förseelse, brott mot föreskrifter, innehav av otillåtet föremål, insmuggling/insmugglingsförsök, olämpligt uppträdande, missköt vistelse enligt 10 kap. 1 § FäL, missköt vistelse enligt 10 kap. 2 § FäL, missköt vistelse enligt 9 kap. 1 § FäL.

⁸ Definitionen av skadegörelse motsvarar här dock inte brottsbalkens definition. Istället innebär skadegörelse manipulation av Kriminalvårdens egendom eller hantering av egendom på ett sätt som kan äventyra ordning eller säkerhet (Kriminalvården 2015). Kategorin kan alltså innefatta händelser som inte skulle räknas som brott i lagens mening.

Brottsdatum jämfördes med påföljdens början och slut

I lagföringsregistret finns uppgift om brottets start- och slutdatum. Om något av dessa datum infallit mellan påföljdens start- och slutdatum bedöms brottet ha skett under påföljden.⁹ Om brottet infallit samma dag som påföljdens start- eller slutdatum är det dock omöjligt att veta ifall det skedde under påföljden eller i frihet. För att avgöra det behövs mer detaljerade uppgifter om tidpunkt för både brottet och påföljden. Om brottet infallit samma dag som frigivningen antas det därför ha skett *efter* frigivningen, eftersom det förefaller osannolikt att personen skulle ha begått brottet på anstalt samma dag som frigivningen. Det innebär också att brott som begicks samma dag som påföljden startade antogs ha skett i frihet. Annars finns risk att brottet som personen avtjänade påföljden för räknas med i sammanställningen. Personen kan nämligen ha häktats samma dag som brottet begicks (tid i häkte räknas som en del av påföljden). Det innebär dessvärre att brott som skett i samband med att personen skrevs in i häkte inte ingår i undersökningen. Det är problematiskt, eftersom inskrivning i häkte anses vara en situation där risken för hot och våld mot personal är förhöjd (Brå 2006).

Det kan ibland förekomma många brott i en och samma dom. I den här analysen inhämtades brottsdatum för de första 30 brotten i domen.¹⁰ Denna avgränsning innebär att vissa brott som skett under påföljden kan ha fallit bort från undersökningen. Av de 310 419 lagföringar som ingick i materialet var det dock bara 115 som innehöll fler än 30 brott. Det bör därför ha mycket liten betydelse för analysen.

Ibland saknas uppgift om brottets start- eller slutdatum. Det innebär att den framtagna statistiken kan underskatta antalet brott som begås under fängelsepåföljden. I det här materialet var andelen bortfall 1,3 procent på startdatum och 7,4 procent på slutdatum. Om antingen start- eller slutdatum saknades, jämfördes verkställighetstiden mot det datum som det fanns information om. Bortfall på *både* start- och slutdatum förekom inte i materialet.

I statistiken över utvecklingen av antalet lagförda kan samma person förekomma i flera år. Antalet lagförda ett givet år baseras nämligen på antalet intagna som lagförts för brott under påföljden och där tiden mellan brottets start- och slutdatum innefattar det aktuella året.

Brottsligheten kan både under- och överskattas

Långt ifrån alla brott upptäcks och polisanmäls. Andelen begångna brott som inte fångas upp av kriminalstatistiken kallas för mörkertalet. Vilka brott som fångas upp av statistiken beror bland annat på anmälningsbenägenheten och rättsväsendets arbete med att upptäcka brott. I lagföringsregistret ingår enbart polisanmälda brott, där anmälan lett till ett godkänt strafföreläggande, en meddelad åtalsunderlåtelse eller ett åtal som följts av fällande dom.

Vissa anmälda brott begångna under anstaltspåföljden lagförs inte på grund av förundersökningsbegränsning. Det innebär att polis eller åklagare väljer att inte inleda eller att lägga ned en brottsutredning, till exempel för att åtalsunderlåtelse kan förväntas (RB 23 kap. 4a § 1 st. 2 p.). En omständighet som kan leda till åtalsunderlåtelse är nämligen att en ny dom förväntas innebära att det tidigare fängelsestraffet även ska avse det nya brottet (RB 20 kap. 7 § 1 st. 3 p.). Utrymmet är dock litet för att besluta om förundersökningsbegränsning för brott som skett inne på anstalt (Riksåklagarens riktlinjer 2008:2).

För att brott ska registreras som misskötsamhet av Kriminalvården krävs inte lika mycket

---

⁹ Om påföljdens början och slut inföll *mellan* brottets start- och slutdatum antogs brottet däremot ha skett i frihet. Det skulle till exempel kunna handla om grov kvinnofridskränkning som pågått under flera år och där gärningspersonen under tiden avtjänat ett kortare fängelsestraff. Det betyder inte nödvändigtvis att någon av händelserna som brottet innefattar skedde under tiden som personen avtjänade detta straff. När brottet sträcker sig över lång tid antogs däremot start- och slutdatum vara baserat på händelser som inföll just dessa dagar. Därför bedömdes det rimligt att ha med brott som sträcker sig över lång tid ifall start- eller slutdatum inföll under påföljden.

¹⁰ Det blir mer komplicerat att jämföra brottsdatum mot påföljdens verkställighetstid ju fler brott domen innehåller. Eftersom det är så pass få domar som innehåller mer än 30 brott bedömdes det därför rimligt att avgränsa till det.

som för att de ska lagföras. Därför är mörkertalet med största sannolikhet lägre för registrerad misskötsamhet än för lagföring. Bland anstaltspersonal som utsattes för våld år 2005 uppgav till exempel 75 procent att de meddelade händelsen till arbetsledningen, medan enbart 31 procent uppgav att de polisanmälde händelsen. För hot var andelen lägre; 64 procent meddelade arbetsledningen och 18 procent polisanmälde händelsen (Brå 2006).

Kriminalvården har som policy att alltid polisanmäla misstankar om hot eller våld, allvarlig skadegörelse eller befattning med narkotika. Brott som antagligen enbart skulle leda till böter anses däremot kunna hanteras internt. Det kan till exempel röra sig om skadegörelse av normalgraden, ofredande eller om bruk av narkotika¹¹ (Kriminalvården 2015). Mörkertalet i lagföringsregistret är därför med största sannolikhet högre för sådana brott.

Syftet med Kriminalvårdens registrering av misskötsamhet är inte att registrera brott. Därför kan händelser som inte är brott registreras under kategorier som här antagits handla om brott. Det kan resultera i att brottsligheten ibland överskattas när den baseras på registrerad misskötsamhet. Men misskötsamhet som utgör lagbrott kan också ha registrerats under kategorier där det inte framgår ifall den innehåller brott eller inte. Detta, tillsammans med det faktum att inte alla brott rapporteras internt i Kriminalvården, gör att brottsligheten troligen underskattas också när den baseras på registrerad misskötsamhet.

Inom ramen för den här rapporten går det inte att se hur stor andel av den brottsindikerande misskötsamheten som ledde till lagföring. Det beror bland annat på att påföljdens första och sista dag ingår i statistiken över misskötsamhet men inte i statistiken över lagföring.¹² Det går inte heller att göra statistiken jämförbar genom att exkludera första och sista påföljdsdagen i misskötsamhetsstatistiken. Datumet för själva misskötsamheten finns nämligen inte tillgängligt, enbart det datum då den registrerades.

---

¹¹ När det går att bevisa *bruk* av narkotika, t.ex. genom positivt drogtest, brukar brottsrubriceringen bli ringa narkotikabrott. Vid innehav av narkotika beror rubriceringen bland annat på narkotikans typ och mängd. Det är anledningen till att Kriminalvården hanterar bruk av narkotika annorlunda från befattning med narkotika.

¹² För den första och sista dagen av påföljdens verkställande går det nämligen inte att veta om eventuella brott skedde under påföljden eller i frihet.

Brottstyp, påföljd och andra åtgärder

Lagförda brott

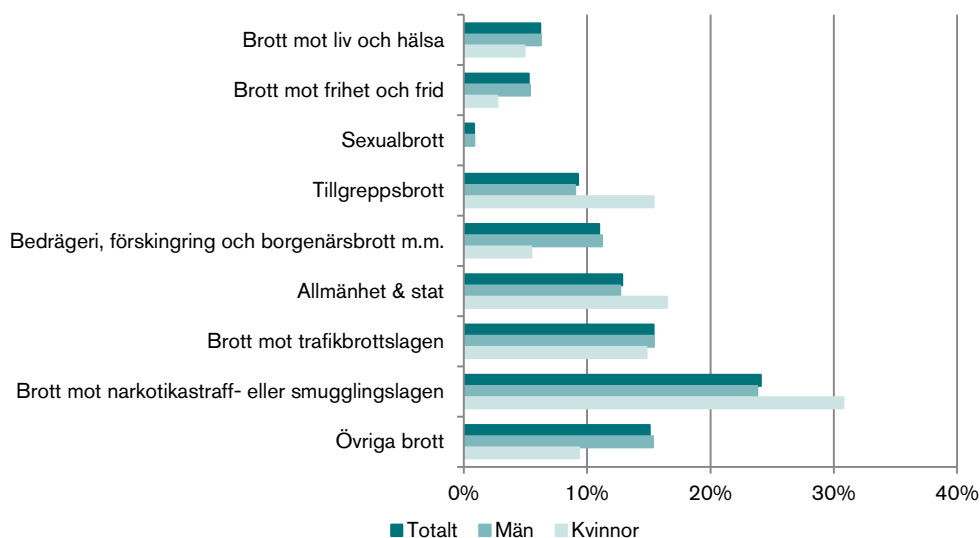
Mellan 2007 och 2016 lagfördes 3,2 procent av de intagna (2 014 av 63 829) för brott som de begick under påföljden. Brotten kan ha begåtts såväl inuti anstalt eller häkte som utanför, till exempel i samband med permission eller särskilda utslussningsåtgärder. Det genomsnittliga antalet brott per person var 2,3. Tillsammans lagfördes de för totalt 4 546 brott.

Narkotikabrott vanligast bland lagförda brott

Bland brott begångna under anstaltspåföljden var det brott mot narkotikastraff- eller smugglingslagen som utgjorde den vanligaste brottskategorin, med 24 procent av de lagförda brotten (se figur 1). Majoriteten av dessa brott var ringa narkotikabrott. Den näst vanligaste brottskategorin var brott mot trafikbrottslagen, som stod för 15 procent av brotten och mestadels utgjordes av olovlig körning och rattfylleri. Intagna kan ha begått trafikbrott i samband med att de vistats utanför anstalt på grund av rymning, permission eller särskilda utslussningsåtgärder. Den tredje vanligaste brottskategorin var brott mot allmänhet och stat, som stod för 13 procent av brotten. Dessa brott bestod ofta av våld eller hot mot tjänsteman. Om våld eller hot mot tjänsteman istället redovisas tillsammans med misshandel och olaga hot, stod de för 17 procent av brotten. Tillsammans blir hot och våld då alltså den näst vanligaste brottstypen. För mer detaljerad statistik över brottstyper, se bilaga tabell 1.

De vanligaste brottskategorierna var desamma för kvinnor och män: brott mot narkotikastraff- eller smugglingslagen, mot trafikbrottslagen samt mot allmänhet och stat. Kvinnornas brott bestod dock oftare av tillgreppsbrott, brott mot allmänhet och stat eller brott mot narkotikastraff- eller smugglingslagen. Däremot hade de mer sällan begått brott mot frihet och frid eller bedrägeri, förskingring och borgenärsbrott med mera.

Figur 1. Brottskategorier bland lagförda brott begångna under anstaltspåföljd 2007–2016. Källa: KVR och lagföringsregistret.

Fängelse är den vanligaste påföljden

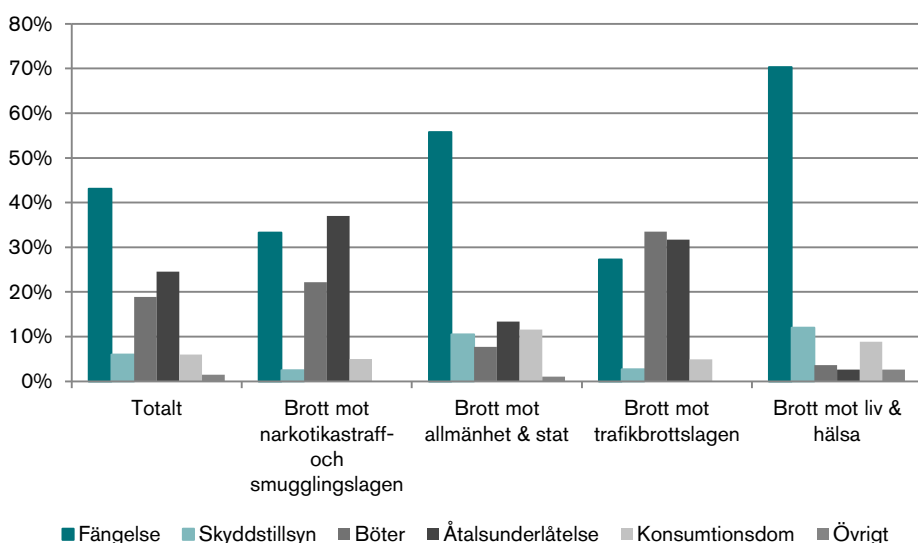
Lagföringar vars huvudbrott begicks under anstaltspåföljden ledde i 43 procent av fallen till en ny fängelsedom (se figur 2). Näst vanligast var åtalsunderlåtelse (25 %), det vill säga att åklagare beslutar att inte väcka åtal trots att personen bedöms vara skyldig till brottet. Den vanligaste anledningen till det var att personen också begått något annat brott, och att påföljden för det var tillräckligt för att omfatta även det nya brottet (RB 20 kap. 7 § 1 st. 3 p.).¹³ Böter stod för 19 procent av lagföringarna och bestod mestadels av dagsböter. Konsumtionsdomar¹⁴ stod för 6 procent av lagföringarna, och lika vanligt var det med skyddstillsyn. Slutligen utgjordes 1 procent av lagföringarna av övriga påföljder, till exempel rättspsykiatrisk vård eller villkorlig dom.

Påföljdsvalet påverkas självfallet av brottskategorin. Fängelse var den överlägset vanligaste påföljden för brott mot allmänhet och stat samt för brott mot liv och hälsa. Böter och åtalsunderlåtelse var vanligast för brott mot trafikbrottslagen och åtalsunderlåtelse var vanligast för brott mot narkotikastraff- eller smugglingslagen.

¹³ När det rör sig om flera brott ska en gemensam påföljd ges för alla (BrB 30 kap. 3 §). Brottsligheten får därmed en gemensam straffskala, som skiljer sig från vad straffet skulle ha blivit om varje brott bedömdes var och en för sig.

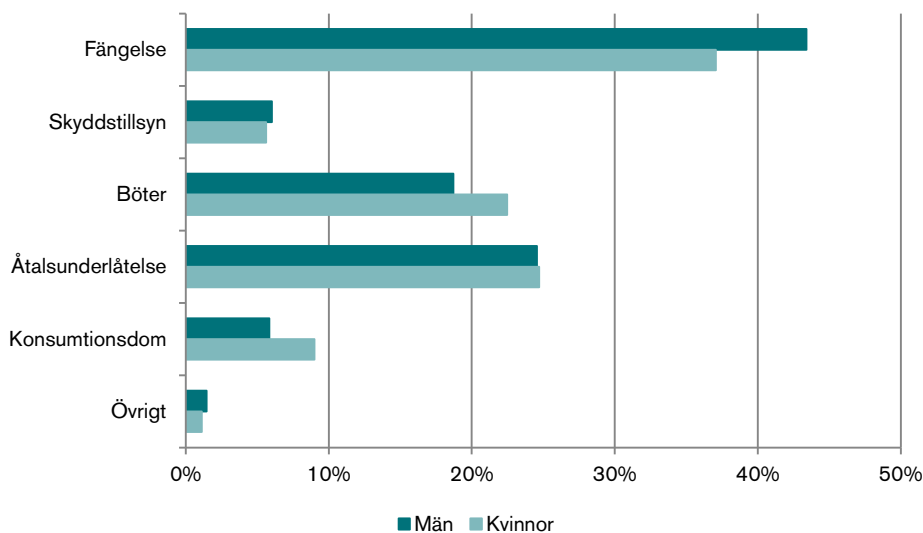
¹⁴ Konsumtionsdom innebär att en tidigare utdömd påföljd även ska avse det nya brottet (BrB 34 kap. 1 §).

Figur 2. Huvudpåföljd för huvudbrott begångna under anstaltspåföljd 2007–2016. Totalt och för de fyra vanligaste brottstyperna bland huvudbrotten. Källa: KVR och lagföringsregistret.

Fördelningen av påföljder var ungefär densamma för kvinnor och män (se figur 3). För kvinnor var det dock mindre vanligt att dömas till en ny fängelsedom, samtidigt som det var något vanligare med böter eller konsumtionsdom. Det är möjligt att skillnaden åtminstone delvis handlar om skillnader i vilken brottskategori kvinnor respektive män lagförs för. Antalet in-tagna kvinnor lagförda för brott under påföljden var dock för litet för att påföljden ska kunna redovisas uppdelat efter brottskategori.

Figur 3. Huvudpåföljd för huvudbrott begångna under anstaltspåföljd 2007–2016 uppdelat efter kön. Källa: KVR och lagföringsregistret.

Registrerad misskötsamhet som indikerar brott

För registrerad misskötsamhet går det bara att urskilja vissa brottstyper. Till skillnad från lagföringsstatistiken är det också i första hand brott begångna på själva anstalten eller häktet som kan fångas upp. Följande misskötsamhetskategorier kan anses *indikera* brott: befattning med dopningmedel, befattning med narkotika, positivt urinprov, vägran att lämna drogprov,

skadegörelse, våld eller hot mot tjänsteman, våld eller hot mot medintagen. Mellan 2012 och 2016 registrerades 21 procent av de intagna för någon av dessa misskötsamhetskategorier. Om vägran att lämna drogprov exkluderas blir andelen 16 procent. Vägran att lämna drogprov kan bero på att personen använt narkotika och vill undvika att testas positivt. Det kan dock även ligga andra motiv bakom, till exempel att det upplevs som integritetskränkande att lämna urinprov.

Bland intagna 2012–2016 som lagförts för något brott begånget under påföljden hade 57 procent även registrerats för någon brottsindikerande misskötsamhet. Att inte samtliga registrerats för någon sådan misskötsamhet har att göra med att lagföringsstatistiken inte är avgränsad till vissa brottskategorier och dessutom omfattar brott begångna både innanför och utanför anstalten eller häktet.

Av intagna lagförda för brott mot narkotikastrafflagen hade 49 procent också registrerats för misskötsamhet på grund av befattning med narkotika, positivt urinprov eller vägran att lämna drogprov. En förklaring till att andelen inte är högre kan vara att narkotikabrottet registrerats under någon annan misskötsamhetskategori där det inte framgår om handlingen var narkotikarelaterad, till exempel insmugglingsförsök.¹⁵ En annan anledning kan vara att brottet upptäcktes av polisen när den intagne befann sig utanför anstalt.

Bland dem som lagförts för olaga hot, misshandel eller våld eller hot mot tjänsteman hade 78 procent även registrerats för misskötsamhet på grund av våld eller hot mot medintagen eller tjänsteman. Det tyder på att större delen av lagföringarna för våld eller hot inträffade på själva anstalten eller häktet.

Misskötsamheten ofta narkotikarelaterad

De kategorier som indikerar brott stod för 26 procent av den totala misskötsamheten. Vanligast bland dessa var vägran att lämna drogprov, som stod för 43 procent av den brottsindikerande misskötsamheten (se figur 4). Narkotika- och dopningsrelaterad misskötsamhet stod tillsammans för totalt 54 procent av den brottsindikerande misskötsamheten. Den näst vanligaste misskötsamheten var våld eller hot mot medintagen, som stod för 19 procent av den brottsindikerande misskötsamheten. Det var något vanligare än våld eller hot mot tjänsteman, som stod för 13 procent. Tredje vanligast var skadegörelse, som stod för 14 procent av den brottsindikerande misskötsamheten.

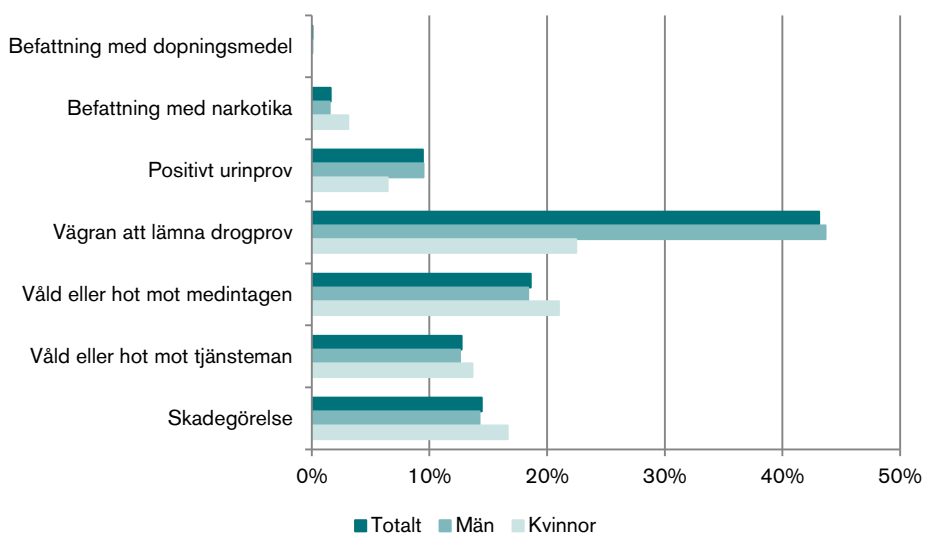
Misskötsamhetskategoriernas fördelning var ungefär densamma oavsett kön. Bland kvinnor stod vägran att lämna drogprov dock för en betydligt lägre andel av den brottsindikerande misskötsamheten (22 % jämfört med 44 %). Även positivt urinprov stod för något lägre andel av kvinnors misskötsamhet. Istället var de andra misskötsamhetskategorierna vanligare bland kvinnor.

---

¹⁵ Bland de intagna som lagförts för narkotikabrott begånget under påföljden hade 82 procent registrerats för *någon* misskötsamhet.

Figur 4. Misskötsamhet som indikerar brott 2012–2016 uppdelat efter kategori. Källa: KVR.

Leder oftast till varning

Misskötsamhet bör leda till en varning bland annat om det rör sig om våld eller hot, innehav eller bruk av droger, vägran att lämna drogprov utan giltigt skäl eller skadegörelse (Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om fängelse 12 kap.). En varning kan i sin tur bedömas som skäl att skjuta upp den villkorliga frigivningen (som annars normalt sker efter två tredjedelar av straffet). Polisanmälda händelser får dock bara resultera i uppskjuten frigivning om det står klart att de inte också blir lagförda, eftersom det skulle räknas som dubbelbestraffning. Polisanmälda brott registreras alltså som misskötsamhet av Kriminalvården och kan leda till en varning, men i de fallen kan varningen sällan leda till uppskjuten frigivning.¹⁶

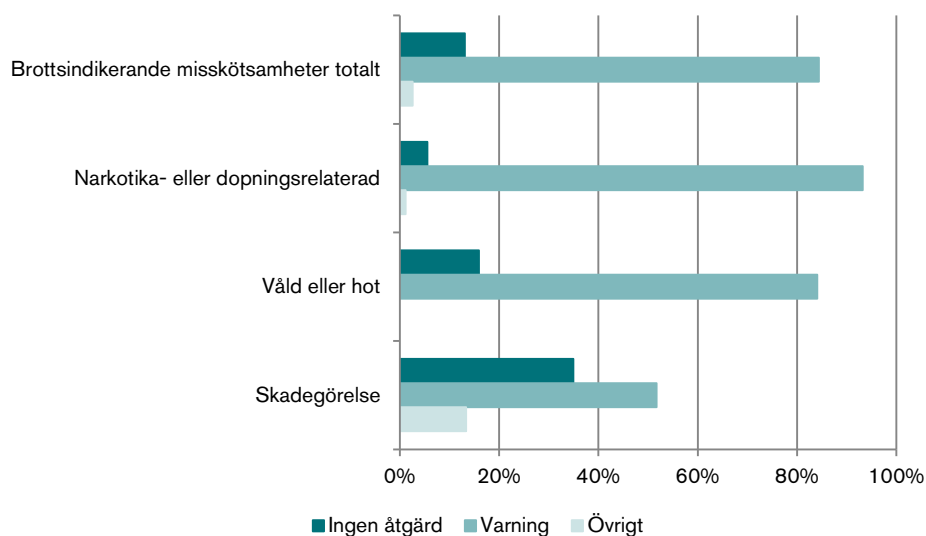
Bland misskötsamhet som indikerar brott ledde en stor majoritet till varning (84 %), medan 13 procent inte ledde till någon åtgärd (se figur 5). Det var ovanligt att misskötsamhet som indikerar brott ledde till någon annan åtgärd än varning, till exempel ersättningsskyldighet för något som skadats.

Ifall misskötsamheten leder till någon åtgärd, och i så fall vilken, varierar beroende på typ av misskötsamhet. Varning var vanligast bland narkotika- och dopningsrelaterad misskötsamhet. Bland dessa ledde de allra flesta (93 %) till en varning, medan sex procent inte ledde till någon åtgärd. Till exempel ska positiva urinprov vid påföljdens start inte leda till någon varning, eftersom drogintaget i så fall skedde innan påföljden startade (Kriminalvården 2015).

Även vid våld eller hot ledde misskötsamheten oftast till att personen fick en varning (84 %), medan 16 procent inte ledde till någon åtgärd. Däremot var det inte lika vanligt att skadegörelser ledde till varning (endast drygt hälften av fallen). Bland sådan misskötsamhet var det däremot vanligare med övriga åtgärder (13 %), vilka oftast handlade om att personen blev ersättningsskyldig för det som skadats. Ungefär en tredjedel av skadegörelserna ledde inte till någon åtgärd.

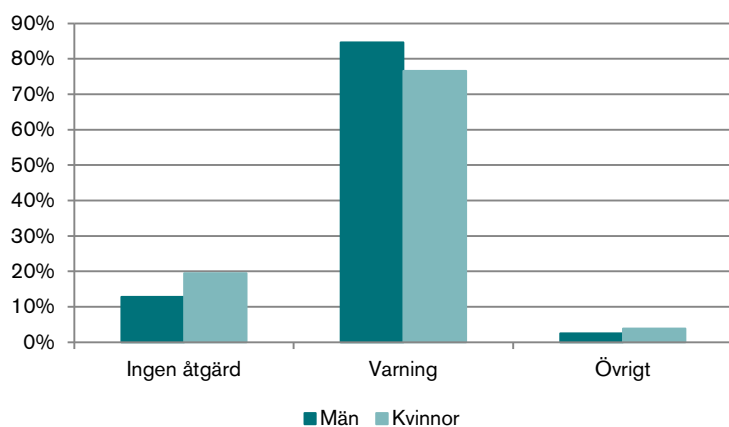
¹⁶ Vid prövning av uppskjuten villkorlig frigivning har Kriminalvårdens huvudkontor sedan 2012 som huvudregel att inte ta hänsyn till brott som borde ha polisanmälts. Brott under verkställigheten ska i huvudsak polisanmäljas. Men brott som kan antas bara skulle leda till böter anses kunna hanteras internt (Kriminalvården 2015). Polisanmälda handlingar kan dock beaktas vid beslut om villkorlig frigivning om det står klart att det inte kommer att hanteras straffrättsligt, t.ex. för att det inte utgör brott, men inte på grund av bristande bevisning (Riksåklagarens riktlinjer 2008:2). Åtalsunderlåtelse räknas som att händelsen har hanterats straffrättsligt.

Figur 5. Åtgärder bland de misskötsamhetskategorierna som indikerar brott. År 2012–2016. Källa: KVR.

Fördelningen av åtgärder för misskötsamhet som indikerar brott var likartad bland kvinnor och män (se figur 6). För män ledde misskötsamheten dock oftare till en varning än för kvinnor (85 % jämfört med 77 %). Skillnaden handlar om att män som registrerades för skadegörelse fick en varning oftare än kvinnor (53 % jämfört med 26 %, se bilaga figur 20).

Figur 6. Åtgärder bland misskötsamhet som indikerar brott uppdelat efter kön. År 2012–2016. Källa: KVR.

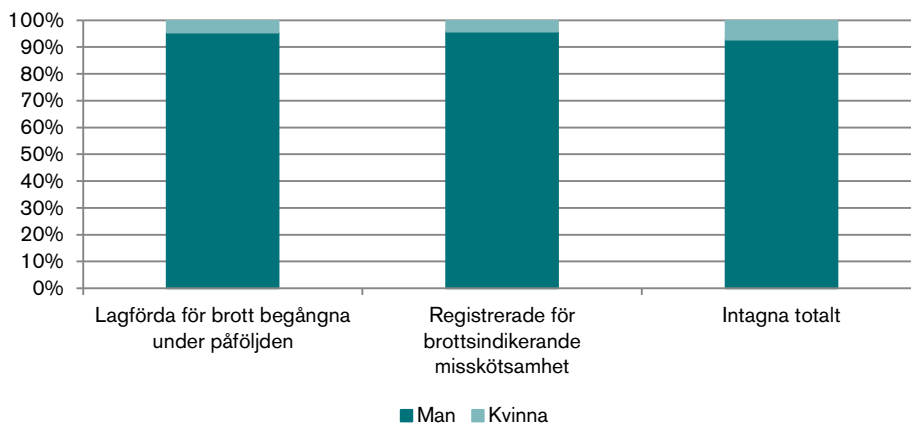
De intagnas bakgrund

I det här avsnittet beskrivs bakgrunden hos intagna 2012–2016.¹⁷ Intagna som lagfördes för brott begångna under påföljden (639 intagna) respektive registrerades för misskötsamhet som indikerar brott (7 724 intagna) jämförs med den totala anstaltspopulationen (36 685 intagna).

Oftast män som lagförs på nytt

Män utgör en stor majoritet av anstaltspopulationen. Jämfört med kvinnor är det dessutom vanligare att intagna män lagförs för brott begångna under påföljden eller registreras för misskötsamhet som indikerar brott. Andelen kvinnor är därför ännu lägre bland dem som lagförts för brott begångna under anstaltspåföljden (4,5 %), liksom bland dem som registrerats för brottsindikerande misskötsamhet (4,2 %), än andelen kvinnor bland intagna totalt (7,2 %) (se figur 7).

Figur 7. Könen. Källa: KVR och lagföringsregistret.

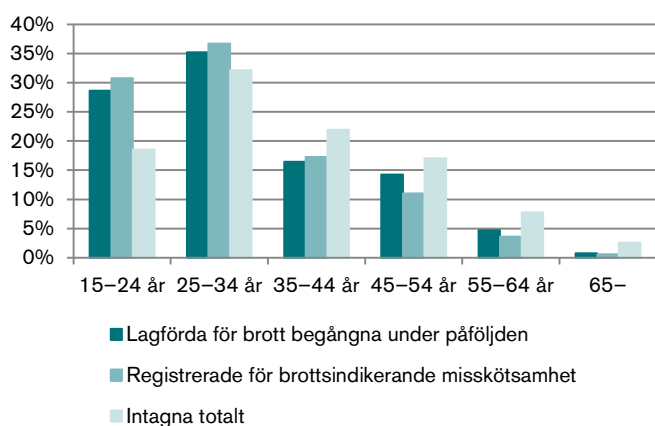
Yngre är överrepresenterade

Intagna som lagförts för brott under påföljden var i genomsnitt nästan fyra år yngre än intagna totalt (33,1 år jämfört med 36,7). Intagna som registrerats för misskötsamhet som indikerar brott var i genomsnitt nästan fem år yngre än intagna totalt (31,9 år jämfört med 36,7). Både de lagförda och de misskötsamma tillhörde oftare den yngsta åldersgruppen 15–24¹⁸ år gamla, samtidigt som det var mindre vanligt att de tillhörde någon av åldersgrupperna över 35 år (se figur 8).

¹⁷ Enbart intagna fr.o.m. 2012 ingår i det här avsnittet för att kunna jämföra personer som lagförts för brott med personer som registrerats för misskötsamhet. Uppgift om registrerad misskötsamhet fanns som tidigare nämnts bara tillgängligt fr.o.m. 2012.

¹⁸ Personer under 18 år ska i första hand dömas till slutna ungdomsvård istället för fängelse. Men de kan dömas till fängelse om det finns synnerliga skäl (BrB 30 kap. 5 §).

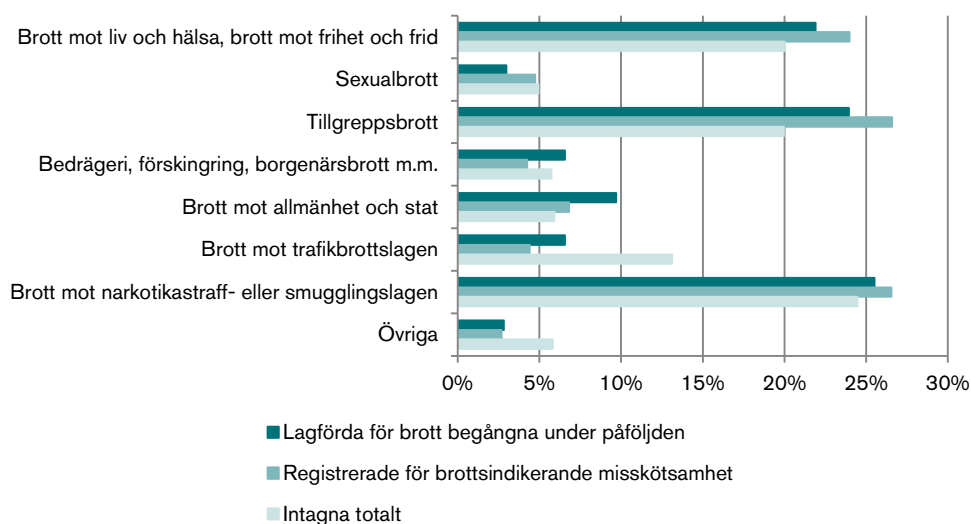
Figur 8. Ålder vid anstaltspåföljdens början 2012–2016. Källa: KVR och lagföringsregistret.

Flest avtjänade påföljden för narkotikabrott

De brottskategorier för vilka fängelsestraffet avtjänades fördelade sig likartat inom de tre grupperna (lagförda för brott begångna under påföljden, registrerade för brottsindikerande misskötsamhet respektive intagna totalt) (se figur 9). Inom samtliga grupper var de vanligaste brottskategorierna brott mot narkotikastraff- eller smugglingslagen, tillgreppsbrott samt brott mot liv och hälsa eller frihet och frid. Bland dem som var lagförda för brott under påföljden var det dock framför allt vanligare att avtjäna straffet för brott mot allmänhet och stat jämfört med intagna totalt. I gengäld var det mindre vanligt med brott mot trafikbrottslagen eller övriga brott. Bland dem med brottsindikerande misskötsamhet var det främst vanligare med tillgreppsbrott och mindre vanligt med trafikbrott och övriga brott.

Figur 9. Huvudbrott i den domen som ledde till anstaltspåföljden 2012–2016. Källa: KVR och lagföringsregistret.

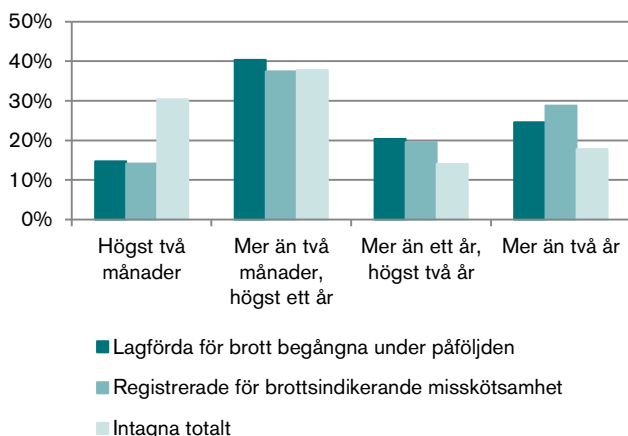

Längre strafftider

Den genomsnittliga utdömda strafftiden bland dem som lagförts för brott begångna under påföljden var 117 dagar längre än för intagna totalt (602 dagar jämfört med 485). Bland dem som registrerats för misskötsamhet som indikerar brott var strafftiden i genomsnitt 237 dagar längre (722 dagar jämfört med 485). Jämfört med anstaltspopulationen totalt var det inom båda dessa grupper vanligare att avtjäna straff på mer än ett år, samtidigt som de mer sällan

avtjänade fängelsestraff på högst två månader (se figur 10). Den längre strafftiden bland intagna som lagförts eller registrerats för misskötsamhet var inte oväntad, eftersom längre straff-tid innebär mer tid då den intagne skulle kunna begå nya brott under påföljden.

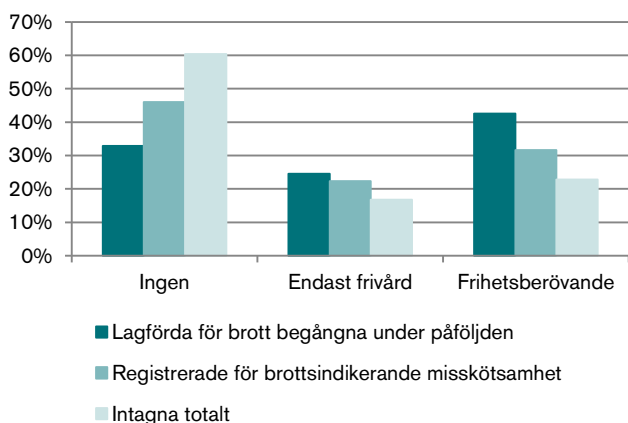
Figur 10. Strafftid för anstaltspåföljden 2012–2016. Källa: KVR och lagföringsregistret.

Vanligt med tidigare kriminalvårdspåföljd

De som lagförts för nya brott under anstaltspåföljden hade betydligt oftare en tidigare kriminalvårdspåföljd jämfört med intagna totalt (67 % jämfört med 40 %). I första hand handlar skillnaden om att de i högre utsträckning hade en tidigare frihetsberövande¹⁹ påföljd (se figur 11). Även intagna som registrerats för misskötsamhet som indikerar brott hade oftare en tidigare kriminalvårdspåföljd (54 %). Det handlar åter främst om att de oftare hade någon tidigare frihetsberövande påföljd.

Figur 11. Tidigare kriminalvårdspåföljd de senaste fem åren före anstaltspåföljden 2012–2016. Källa: KVR och lagföringsregistret.

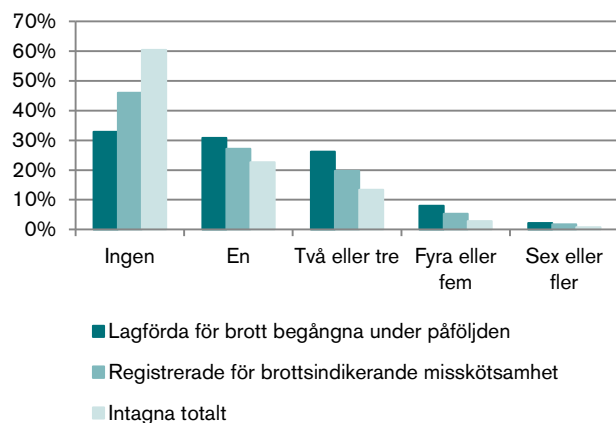

I genomsnitt hade intagna som lagförts för brott begångna under påföljden avtjänat nästan en hel tidigare kriminalvårdspåföljd mer än intagna totalt (1,5 jämfört med 0,7). Utöver att de

¹⁹ Med frihetsberövande påföljd avses här fängelse, oavsett om straffet avtjänades i anstalt eller genom elektronisk fotboja.

oftare hade någon tidigare kriminalvårdspåföljd, var det också vanligare att de avtjänat två eller fler sådana påföljder (se figur 12). Intagna som registrerats för någon misskötsamhet som indikerar brott hade i genomsnitt nästan en halv tidigare kriminalvårdspåföljd mer än intagna totalt (1,1 jämfört med 0,7). Även dem hade oftare två eller fler tidigare kriminalvårdspåföljder jämfört med intagna totalt.

Figur 12. Antal tidigare kriminalvårdspåföljder de senaste fem åren före anstaltspåföljden 2012–2016. Källa: KVR och lagföringsregistret.

Utvecklingen av brott begångna under anstaltspåföljden

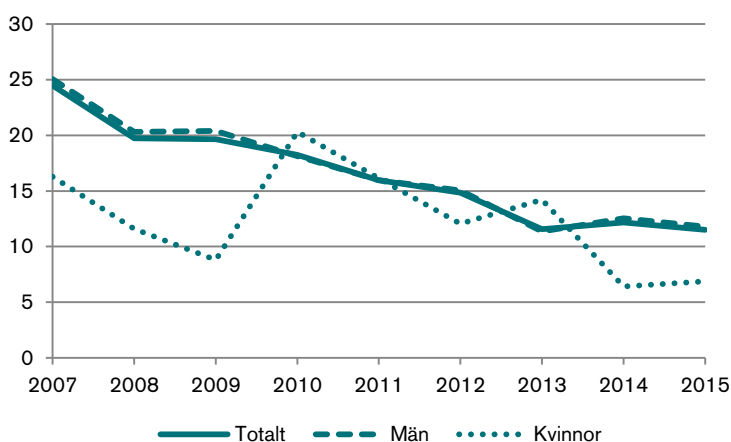
Halvering av lagförda personer 2007–2015

Antalet intagna lagförda för brott begångna under påföljden minskade kraftigt mellan 2007 och 2013, från 25 till 11 per 1 000 intagna. De efterföljande två åren låg antalet lagförda stabilt på samma nivå (se figur 13).

Som tidigare nämnts utgör män en stor majoritet av de intagna. Därför skiljer sig utvecklingen bland män inte från utvecklingen totalt. Eftersom kvinnor utgör en liten del av anstaltspopulationen är det få intagna kvinnor som årligen begår brott som de sedan lagförs för. Därför fluktuerar antalet lagförda kvinnor per 1 000 intagna en del från år till år. Även för kvinnor var antalet dock lägre den senaste tvåårsperioden 2014–2015 jämfört med föregående period.

Det är vanligare att intagna män lagförs för brott begångna i anstalt än att kvinnor gör det (se s. 18). Att antalet lagförda kvinnor per 1 000 intagna varierar så pass kraftigt från år till år innebär dock att deras nivå inte är lägre än männens varje enskilt år.

Figur 13. Antalet lagförda för brott begångna under anstaltspåföljden per 1 000 intagna, totalt och efter kön. Källa: KVR och lagföringsregistret.

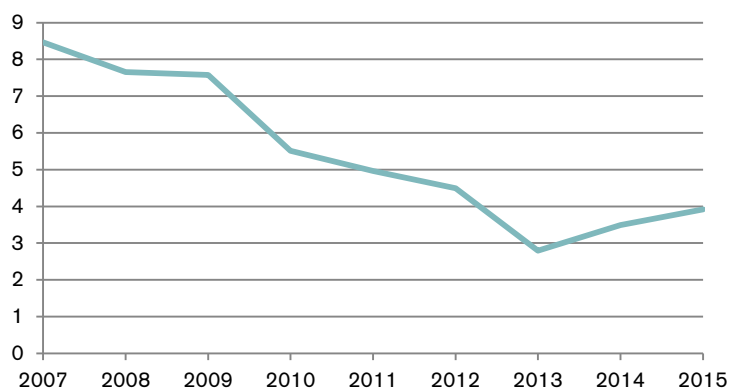
De flesta brott kommer aldrig till rättsväsendets kännedom och ännu färre leder till lagföring. Utvecklingen påverkas därför av eventuella förändringar i upptäcktsrisk, anmälningsbenägenhet samt i rättsväsendets hantering av dessa brott.

Antalet intagna som lagförts för brott under påföljden minskade mycket kraftigt 2007–2013. Om antalet lagföringsbeslut totalt i befolkningen hade minskat under samma period hade det talat för att nedgången hade att göra med generella förändringar, till exempel generellt minskad personupplärning. Men någon motsvarighet syns under samma period inte i antalet lagföringsbeslut för totalbefolkningen.²⁰ Detta talar för att nedgången har att göra med faktorer av betydelse för just gruppen intagna, till exempel Kriminalvårdens arbete med att upptäcka och förhindra intagnas brottslighet.

Narkotikabrott

Antalet intagna lagförda för brott mot narkotikastrafflagen begångna under påföljden minskade kraftigt mellan 2007 och 2013, från 8,5 till 2,8 per 1 000 intagna. Därefter ökade antalet lagförda för narkotikabrott igen och låg 2015 på 3,9 per 1 000 intagna (se figur 14).

Figur 14. Antalet lagförda för brott mot narkotikastrafflagen²¹ begångna under anstaltspåföljden, per 1 000 intagna. Källa: KVR och lagföringsregistret.

Narkotikabrott är så kallade spaningsbrott. Det innebär att deras upptäckt i stor utsträckning beror på resurser och prioriteringar hos Polismyndigheten och i detta fall även Kriminalvården. Samtidigt som antalet intagna lagförda för narkotikabrott under påföljden minskade kraftigt, ökade tvärtom antalet lagföringsbeslut för narkotikabrott kraftigt i totalbefolkningen (Brå 2017c). Den kraftiga nedgången bör därför bero på omständigheter som har betydelse för sannolikheten att just gruppen intagna begår narkotikabrott, upptäcks och sedan lagförs för brottet. Till exempel Kriminalvårdens arbete med att upptäcka och förhindra narkotikabrott bland intagna.

Brott mot trafikbrottslagen

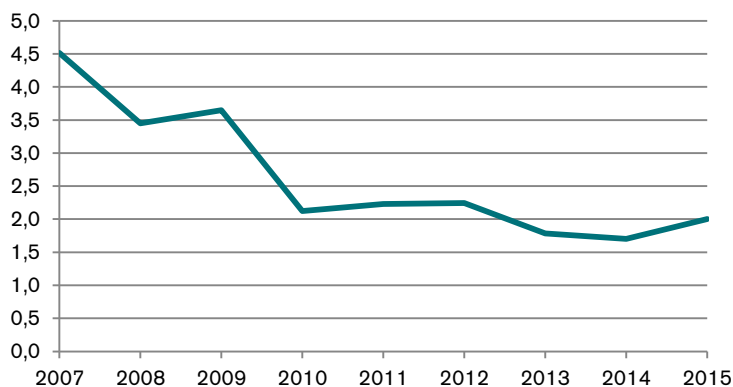
Antalet intagna lagförda för brott mot trafikbrottslagen begångna under påföljden minskade kraftigt mellan 2007 och 2010, från 4,5 till 2,0 per 1 000 intagna (se figur 15). Därefter har utvecklingen legat kvar på ungefär samma nivå.

²⁰ Antalet lagföringsbeslut var visserligen något mindre 2013 än 2007 (116 657 jämfört med 125 126), men det är bara 7 procent mindre. Det kan jämföras med att antalet intagna lagförda för brott under påföljden under samma period minskade med 54 procent.

²¹ Brott mot smugningslagen är för få för att man ska kunna studera utvecklingen över tid. Om dessa brott slogs ihop med brott mot narkotikastrafflagen skulle utvecklingen av lagförda inte bli lika jämförbar med utvecklingen av registrerade för misskötsamhet.

Figur 15. Antalet lagförda för brott mot trafikbrottslagen begångna under anstaltspåföljden, per 1 000 intagna. Källa: KVR och lagföringsregistret.

Likt narkotikabrott är trafikbrott ett spaningsbrott. Även utvecklingen av lagförda trafikbrott påverkas därför till stor del av rättsväsendets arbete med att upptäcka och utreda sådana brott. Samtidigt som antalet intagna lagförda för trafikbrott minskade kraftigt, låg antalet lagföringsbeslut för totalbefolkningen på en stabil nivå.²² Nedgången bör därför ha att göra med omständigheter som har särskild betydelse för just gruppen intagna. Eftersom intagna enbart kan begå trafikbrott när de befinner sig utanför anstalten, kan minskningen i intagnas trafikbrott bland annat hänga samman med det kraftigt minskade antalet avvikelser från anstalt mellan 2007 och 2010, från 465 till 297. Avvikelse innebär att den intagne antingen rymt från anstalten eller inte återvänt efter att ha fått vistas utanför anstaltsområdet viss tid (Brå 2017b).

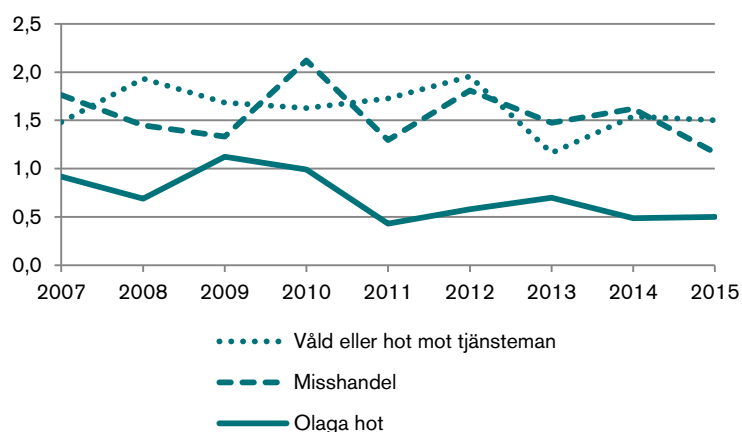
Hot och våld

Antalet intagna som lagfördes för våld eller hot mot tjänsteman begånget under påföljden fluktuerade en del mellan åren, utan att någon tydlig trend i endera riktningen kan urskiljas (se figur 16). Antalet lagförda var 1,5 per 1 000 intagna både i början och slutet av perioden. Lagförda för misshandel varierade också omkring 1,5 per 1 000 intagna mellan 2007 och 2015 utan att någon tydlig trend kan skönjas.

Även antalet lagförda för olaga hot fluktuerade en del från år till år, men tenderade att vara mindre efter 2010. Perioden 2007–2010 lagfördes i genomsnitt 0,9 per 1 000 intagna för olaga hot begånget under anstaltspåföljden. Motsvarande för perioden 2011–2015 var 0,5 per 1 000 intagna.

²² År 2007–2010 låg antalet lagföringar för brott mot trafikbrottslagen stabilt runt 28 000 för totalbefolkningen. Däremot minskade antalet lagföringar för trafikbrott även för totalbefolkningen fr.o.m. 2011.

Figur 16. Antalet lagförda för hot och våld begånget under anstaltspåföljden, per 1 000 intagna. Källa: KVR och lagföringsregistret.

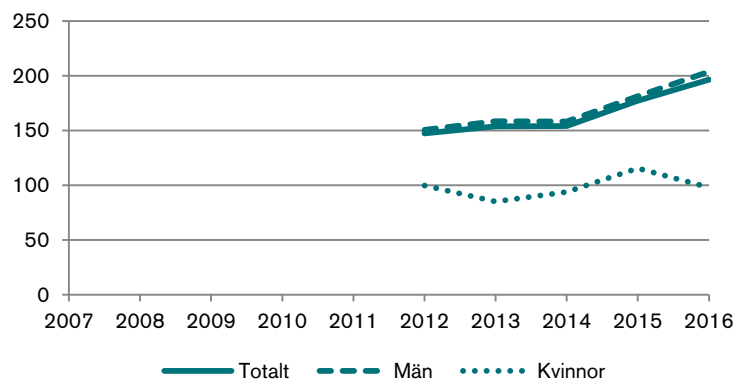

Fler registrerades för misskötsamhet 2012–2016

Som tidigare nämnts kan registrerad misskötsamhet bara följas från och med 2012. Antalet intagna som registrerades för misskötsamhet som indikerar brott låg under perioden 2012–2014 stabilt runt 150 per 1 000 intagna. Från 2014 till 2016 ökade antalet dock till 196 per 1 000 intagna (se figur 17).

Likt för lagföringsstatistiken skiljer sig inte utvecklingen bland män från utvecklingen totalt, eftersom de flesta intagna är män. Antalet kvinnor som registrerades för brottsindikerande misskötsamhet var ungefär 100 per 1 000 intagna både 2012 och 2016.

Figur 17. Antalet registrerade för misskötsamhet som indikerar brott per 1 000 intagna, totalt och efter kön. Källa: KVR.

Miskkötsamhetsstatistiken startar först år 2012, och säger därför inget om vad som ligger bakom minskningen i antalet lagförda 2007–2013. Mellan 2012 och 2014 låg antalet registrerade för brottsindikerande misskötsamhet stabilt, likt utvecklingen av antalet lagförda. Under 2014–2016 ökade dock antalet registrerade för brottsindikerande misskötsamhet, medan antalet lagförda fortsatte att ligga kvar på en stabil nivå. Till skillnad från lagföringsstatistiken reflekterar misskötsamhetsstatistiken dock bara ett litet urval brottstyper, som i första hand kan ha begåtts på själva anstalten eller häktet.

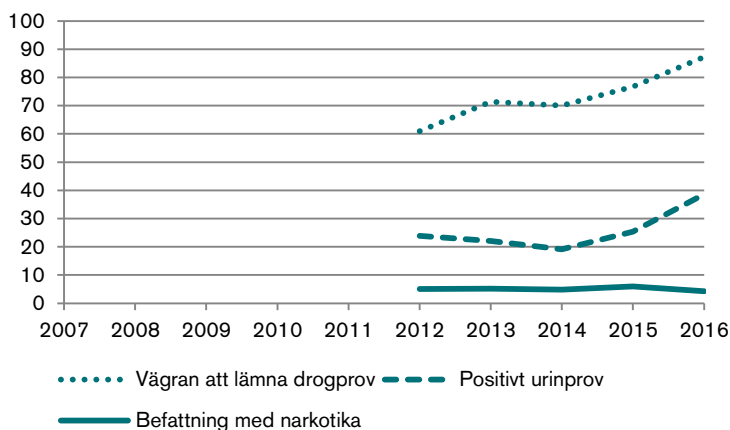
Narkotikarelaterad misskötsamhet

Mellan 2012 och 2013 ökade antalet med registrerad misskötsamhet i form av vägran att lämna drogprov från 61 till 71 per 1 000 intagna. Året efter låg antalet kvar på samma nivå för att 2016 öka igen, till 87 per 1 000 intagna (se figur 18).

Däremot minskade antalet registrerade för misskötsamhet på grund av positivt urinprov mellan 2012 och 2014, från 24 till 19 per 1 000 intagna. Men efter 2014 ökade även antalet med positivt urinprov tydligt, och låg 2016 på 39 per 1 000 intagna.

Antalet som registrerades för misskötsamhet på grund av befattning med narkotika låg stabilt runt 5 per 1 000 intagna mellan år 2012 och 2014. Men 2015 ökade antalet, för att 2016 minska till 4,2 per 1 000 intagna. Det kvarstår därför att se om den lägre nivån 2016 var ett trendbrott eller en tillfällig avvikelser från en annars förhållandevis stabil nivå.

Figur 18. Antalet registrerade för narkotikarelaterad²³ misskötsamhet, per 1 000 intagna. Källa: KVR.

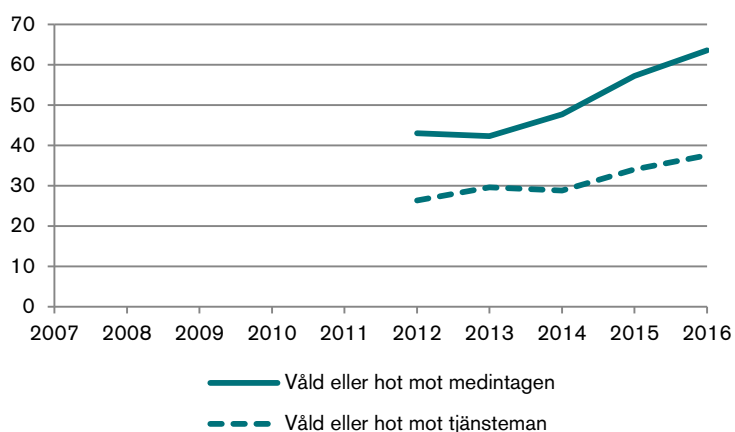
Misskötsamhetsstatistiken säger inget om vad som ligger bakom den kraftiga minskningen i antalet intagna lagförda för narkotikabrott 2007–2010. Däremot ökade antalet lagförda för narkotikabrott något igen 2013–2015. Det bekräftas av misskötsamhetsstatistiken där en ökning också syns i antalet registrerade för narkotikarelaterad misskötsamhet 2012–2015. Misskötsamhetens utveckling kan dock till stor del förväntas reflektera Kriminalvårdens arbete med att upptäcka narkotika. Inte heller misskötsamhetsstatistiken bör därmed ses som en källa för att beskriva narkotikabrottslighetens faktiska utveckling i anstalt och häkte.

Misskötsamhet på grund av våld eller hot

År 2012–2013 var antalet som registrerades för misskötsamhet på grund av våld eller hot mot medintagen omkring 43 per 1 000 intagna (se figur 19). Därefter ökade antalet tydligt och låg 2016 på 64 per 1 000 intagna. Även antalet intagna registrerade för misskötsamhet på grund av våld eller hot mot tjänsteman ökade tydligt 2012–2016, från 26 till 38 per 1 000 intagna.

²³ Att befattning med dopningsmedel inte ingår i redovisningen beror på att antalet är för få för att utvecklingen ska kunna studeras över tid.

Figur 19. Antalet registrerade för misshandling p.g.a. våld eller hot, per 1 000 intagna. Källa: KVR.

Ökningen i antalet registrerade för misshandling på grund av våld eller hot har inte gjort avtryck på utvecklingen av antalet lagförda. Under samma period syns nämligen ingen ökning i antalet intagna lagförda för olaga hot, misshandel samt våld eller hot mot tjänsteman. Det kan innebära att den ökade misshandlingen inte resulterat i fler polisanmälningar. Med det kan också finnas andra förklaringar. Till exempel kan antalet polisanmälningar ha ökat, samtidigt som andelen personupplagade brott minskat.

Avslutande diskussion

Mellan 2007 och 2016 lagfördes 3,2 procent av de intagna för brott som begåtts under påföljden. Idealiskt skulle inga intagna begå brott under påföljden. Som jämförelse kan dock nämnas att andelen fängelsedömda som återföll i brott inom ett år efter frigivning var 45–52 procent under perioden 2007–2013 (Brå 2017d).²⁴

Det ingick inte i den här rapporten att undersöka hur stor del av brotten som begicks under permission eller särskilda utslussningsåtgärder. Det skulle kunna vara föremål för fördjupade studier. Risken att intagna begår brott när de vistas utanför anstalt behöver vägas mot den återfallsförebyggande effekten som den typen av åtgärder tycks ha. Tidigare studier tyder nämligen på att särskilda utslussningsåtgärder, främst utökad frigång och frigång, leder till minskad risk att återfalla i brott efter frigivning (Brå 2010, Kriminalvården 2016). Även permissioner verkar minska återfall i brott efter frigivning (Cheliotis 2008).

Det verkliga antalet intagna som begår nya brott under påföljden är dock sannolikt betydligt högre än vad som framkommer av lagföringsstatistiken. Lagföring är det sista skedet i rättsprocessen och påverkas därför av faktorer som upptäcktsrisk, anmälningsbenägenhet, polis och åklagares arbete samt domstolars bedömning. Dessutom har vissa lagförda brott troligen fallit bort från kartläggningen av metodskäl (se s. 10–11).

Skillnaden är stor mellan andelen intagna som lagförts för brott begångna under påföljden och andelen som registrerats för misskötsamhet som indikerar brott. Även om nivåerna inte är direkt jämförbara²⁵ indikerar det att mörkertalet i lagföringsregistret är stort. Ändå kan mörkertalet för brott som begås under anstaltspåföljden förväntas vara lägre än för andra brott. En person som avtjänar fängelsestraff är under mer omfattande övervakning, och upptäcktsrisken kan därför förväntas vara högre. Statistiken över registrerad misskötsamhet innehåller dock troligen både under- och överskattning av antalet intagna som begått brott under påföljden.²⁶ Den betydligt högre nivån som denna statistik uppvisar behöver därför inte alltid vara mer rättvisande.

Narkotikabrott, trafikbrott och våld eller hot var de brottstyper som intagna lagfördes oftast

---

²⁴ För att studera hur stor effekt som inkapacitering har på brottsligheten behövs andra typer av studier (se Piquero och Blumstein 2007). Ett antagande i sådana studier brukar dock ofta vara att intagna inte begår några brott under påföljden.

²⁵ Lagföringsstatistiken inkluderar, till skillnad från misskötsamhetsstatistiken, inte första och sista dagen av påföljdens verkställande. Det är enbart enstaka brottstyper som går att urskilja bland de registrerade misstankarna. Misskötsamhet fångar främst upp brott som kan ha begåtts inne på själva anstalten eller häktet. Definitionen av misskötsamhet p.g.a. skadegörelse är vidare än brottsbalkens definition.

²⁶ Syftet med Kriminalvårdens registrering är inte att registrera brott. För mer detaljerad information om under- och överskattning se sidorna 10–11.

för. Brottssindikerande misskötsamhet kunde bara urskiljas om den var relaterad till narkotika och dopning, våld eller hot samt skadegörelse. Det gick därför bara att urskilja vilken av dessa som var vanligast vid misskötsamhet. Liksom för lagföringsstatistiken var narkotikarelaterad misskötsamhet vanligast.

Mellan 2007 och 2013 *halverades* antalet intagna som lagfördes för brott begångna under påföljden, för att sedan stabiliseras på den nya lägre nivån. Antalet lagförda minskade kraftigt för två av de vanligaste brottskategorierna, narkotikabrott och trafikbrott, men det kan bara förklara en mycket liten del av den totala nedgången. Antalet lagförda intagna minskade nämligen kraftigt även om man bortser från dessa brott.²⁷

Utvecklingen av antalet intagna som lagförs för brott begångna under påföljden påverkas av upptäcktsrisk, anmälningsbenägenhet samt rättsväsendets hantering av dessa brott. Det är därför svårt att veta om minskningen beror på antalet intagna som faktiskt begår brott, och i så fall hur stor del av minskningen som detta förklarar. Minskningen skulle dock åtminstone delvis kunna bero på en nedgång i antalet intagna som begår brott under påföljden. År 2004 inträffade flera uppmärksammade rymningar från anstalter med hög säkerhetsklass. Det utgjorde startskottet för ett omfattande flerårigt arbete med att höja säkerheten inom Kriminalvården. Regeringen gav 2005–2007 stora tillskott till Kriminalvården i syfte att förbättra säkerheten (prop. 2004/05:1). Det resulterade i satsningar för att höja den fysiska säkerheten, till exempel i form av förbättrat skalskydd och tekniska säkerhetslösningar, som i stort sett bedömdes vara slutförda år 2010 (Kriminalvården 2011). Satsningen på höjd säkerhet bestod även av bland annat personalutbildning och utveckling av Kriminalvårdens underrättelsetjänst (Kriminalvården 2012). Det omfattande arbetet med att höja säkerheten inom Kriminalvården är en rimlig förklaring till att antalet avvikelser från anstalt minskade kraftigt 2007–2013, från 465 till 135 (Brå 2017b).²⁸ De säkerhetskänsliga åtgärderna kan också ha lett till förändrade förutsättningar för att begå brott under påföljden.

Däremot syns ingen minskning vad gäller hot och våld. Tvärtom ökade antalet intagna som registrerades för misskötsamhet på grund av hot eller våld 2012–2016. Ökningen resulterade dock inte i att fler intagna lagfördes för olaga hot, misshandel och våld eller hot mot tjänsteman. Ökningen kan handla om att synen på hot och våld förändrats så att fler händelser leder till att intagna registreras som misskötsamma. Om det är en förändrad syn på hot och våld som ligger bakom borde det dock främst handla om att lindrigare händelser oftare registreras. Att antalet rapporterade allvarliga händelser av hot och våld ökade under samma period talar därför emot detta (Kriminalvården 2017b).²⁹ Registrerade händelser av hot och våld har under samma period ökat även i Norge och Danmark (Kriminalomsorgen 2017, Kriminalforsorgen 2017).³⁰

---

²⁷ Om brott mot narkotikastraff- och trafikbrottslagen exkluderas, minskade antalet lagförda för brott begångna under anstaltspåföljden från 11,5 till 5,6 per 1 000 intagna.

²⁸ Avvikelse innebär att en intagen lämnat anstaltsområdet utan tillstånd (rymning) eller inte återvänt efter att ha fått vistas utanför anstaltsområdet under en viss tillåten tid.

²⁹ Att misskötsamhetsstatistiken tyder på ökat hot och våld mot personal kan inte bekräftas med hjälp av någon frågeundersökning från facket, eftersom den senaste fackliga undersökningen genomfördes 2012 (Seko 2012).

³⁰ I Norge rör det sig dock om en mycket kraftig ökning av antalet registreringar, som åtminstone delvis beror på att man aktivt arbetat för att öka registreringen av sådana incidenter.

Referenser

Brottsbalk (1962:700) (BrB).

Brå (2001). *Brott och annan misskötsamhet under permission*. Rapport 2001:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brå (2006). *Hot och våld mot kriminalvårdens personal*. Rapport 2006:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brå (2010). *Utökad frigång och återfall. Slutrapport om 2007 års reform av utslussning i Kriminalvården*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brå (2016). *Otillåten påverkan mot myndighetspersoner. En uppföljning*. Rapport 2016:13. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brå (2017a). *Kriminalstatistik 2014. Återfall i brott. Preliminär statistik*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brå (2017b). *Kriminalstatistik 2016. Kriminalvård. Slutlig statistik*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brå (2017c). *Kriminalstatistik 2016. Personer lagförda för brott. Slutlig statistik*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brå (2017d). *Utvecklingen av återfall efter fängelse*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Cheliotis, L. K. (2008). Reconsidering the effectiveness of temporary release: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior*, 13(3), s. 153–168.

Fängeslag (2010:610) (FäL).

Kriminalforsorgen (2017). *Statistik 2016*. Köpenhamn: Kriminalforsorgen.

Kriminalomsorgen (2017). *Årsrapport 2016 for kriminalomsorgen*. Lilleström, Norge: Kriminalomsorgen.

Kriminalvården (2011). *Årsredovisning 2010*. Norrköping: Kriminalvården.

- Kriminalvården (2012). *Årsredovisning 2011*. Norrköping: Kriminalvården.
- Kriminalvården (2015). *Handbok om varning och uppskjuten villkorlig frigivning*. Norrköping: Kriminalvården.
- Kriminalvården (2016). *Utslussning – effekt på återfall i brott*. Norrköping: Kriminalvården.
- Kriminalvården (2017a). *KOS 2016. Kriminalvård och statistik*. Norrköping: Kriminalvården.
- Kriminalvården (2017b). *Årsredovisning 2016*. Norrköping: Kriminalvården.
- Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om fängelse* (KVFS 2011:1).
- Lag (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll*.
- Lag (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL)*.
- Piquero, A. och Blumstein, A. (2007). Does incapacitation reduce crime? *Journal of Quantitative Criminology*, 23(4), s. 267–285.
- Prop. 2004/05:1. *Budgetpropositionen för 2005. Utgiftsområde 4: Rättsväsendet*.
- Riksåklagarens riktlinjer 2008:2. *Förundersökningsbegränsning och åtalsunderlåtelse*.
- Rättegångsbalk* (1942:740) (RB).
- Seko (2012). *Farligare innanför murarna när ensamarbetet ökar*. Stockholm: Seko.

Bilaga

Tabell 1. Lagförda brott begångna under anstaltspåföljd 2007–2016 uppdelat efter brottskategori. Källa: KVR och lagföringsregistret.

Brottstyp	Antal	Procent av totalen
Brott mot liv och hälsa (BrB 3 kap.)	282	6,2 %
varav misshandel	272	6,0 %
Brott mot frihet och frid (BrB 4 kap.)	240	5,3 %
varav olaga hot	148	3,3 %
Sexualbrott (BrB 6 kap.)	38	0,8 %
Tillgreppsbrott (BrB 8 kap.)	422	9,3 %
varav stöld	333	7,3 %
varav rån	15	0,3 %
Bedrägeri, förskingring och borgenärsbrott m.m. (BrB 9-11 kap.)	499	11,0 %
varav bedrägeri (inkl. ringa och grov)	187	4,1 %
varav häleri & häleriförseelse	161	3,5 %
Allmänhet & stat (BrB 13-21 kap.)	584	12,8 %
varav våld eller hot mot tjänsteman	363	8,0 %
Brott mot trafikbrottslagen	700	15,4 %
varav olovlig körning	485	10,7 %
varav rattfylleri	194	4,3 %
Brott mot narkotikastraff- eller smugglingslagen	1095	24,1 %
varav ringa narkotikabrott	844	18,6 %
Övriga brott	686	15,1 %
varav brott mot kontaktförbud	135	3,0 %
varav brott mot kniv- eller vapenlagen	172	3,8 %
Totalt	4546	100,0 %

Figur 20. Åtgärder bland misskötsamhet som indikerar brott uppdelat efter kön och typ av misskötsamhet. År 2012–2016. Källa: KVR.

